

point of view and reader's perception of the latter: the choice of nominative units often should set the direction of the reader's look at the situation described.

Key words: linguocultural code, expression, evaluation, conceptual features of the game.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. ф. н., доц. Леснова В. В.

Т. М. Рудакова (Біла Церква)

УДК 81'373.42:631/.635:811.111/.161.2

ТЕМАТИЧНА ТА ПОНЯТІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ АГРОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризуємо певною якісною та кількісною модифікацією лексичного складу української мови за рахунок зростання варіативності й синонімії. Постійний пошук нових номінативних одиниць є визначальною рисою мови сучасних терміносистем.

Проблемам, що постали перед термінознавством, присвячено багато праць. Так, О. Подвойська, Г. Чорновол, Д. Шапран детально вивчають економічну термінологію; М. Вербенець, І. Гумовська, А. Рижков – юридичну; О. Данилюк – географічну; І. Стоянова – травматологічну; І. Волкова – фізичну, проте аграрну термінологію вивчено недостатньо. Н. Лобачова дослідила термінологію сільськогосподарських угідь у російській писемності ХVІ – ХVІІ ст.; А. Карипіді – засади агрономічного дискурсу; Т. Данькова – аграрну лексику Київської Русі; І. Котеленець подала лексико-семантичну характеристику німецької терміносистеми тваринництва; Т. Марченко – лексико-семантичні та словотвірні особливості назв городніх культур української мови. Отже, виникає нагальна потреба вивчення та класифікації агрономічної спеціальної лексики української лексикографічної бази кінця ХХ – поч. ХХІ ст.

На основі вибірки із лексикографічних і мас-медійних джерел агрономічної спеціальної лексики ми поставили собі за мету з'ясувати особливості тематичної та понятійної організації цієї групи лексики й навести приклади її слововживання, що функціонують у сучасній українській мові.

Агрономія включає і теоретичні відомості про біологічні особливості, умови росту й розвитку рослин, і практичний досвід, накопичений у землеробстві. У минулому під агрономією в широкому значенні розуміли всі знання про сільське господарство, уключаючи не

лише вирощування рослин, організацію сільськогосподарського виробництва, але й годівлю, розведення тварин, сільськогосподарську техніку тощо [Примак 2009: 46].

З накопиченням і розширенням наукової інформації в самостійні науки виділено землеробство, механізацію, зооінженерію, організацію та економіку сільськогосподарського виробництва, технологію переробки і зберігання сільськогосподарських продуктів тощо. Проте на сьогодні не виявлено загальноприйнятого визначення терміна „агрономія”.

На думку П. Клименко, Г. Навроцького, В. Пальчевського та В. Солодникової, „агрономія як наука – це система теоретичних і практичних знань про ріст і розвиток рослин та про умови і найбільш досконалі прийоми вирощування високих урожаїв” [Пальчевський 1973: 3].

Проте в тлумачному словнику В. Бусела міститься інше визначення: агрономія – це наука про хліборобство; наукові основи сільськогосподарського виробництва [Бусел 2005: 11].

За тлумачним словником С. Ожегова, агрономія – це комплекс наук про обробіток сільськогосподарських культур (<http://www.jobtoday.com.ua/slovar/slovo.php?gnm=193>).

Б. Голуб, Г. Демидась, Л. Козак, І. Примак, О. Примак уважають, що агрономія є наукою про закони рільництва (землеробства) [Примак 2009: 46].

Уважаємо, що в он-лайн словниках подано найповніше визначення зазначеного терміна, тому маємо підстави погодитися з цією точкою зору, а саме: агрономія – це наука, що вивчає видатність ґрунту, вегетацію рослин, пристосування тварин до сільського господарства, взаємовідносини між окремими галузями сільського господарства, їхню економічну вагу, а також способи переробки первісних продуктів рільництва на цінніші продукти (<http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=840>).

На нашу думку, агрономія на сучасному етапі розвитку поєднує сукупність наук про реформування та створення умов для економічного зростання агропромислового комплексу, раціональне використання і охорону земельних ресурсів, безпеку агроландшафту, нові технології вирощування сільськогосподарських культур, організаційно-економічні чинники оптимізації стану промислового виробництва плодів та ягід, економічну ефективність виробництва продукції тваринництва і ветеринарне забезпечення, а також перероблення сільськогосподарської сировини тощо.

Незважаючи на виділення з агрономії ряду самостійних наук, вона залишається складною комплексною наукою, що включає велику кількість відгалужень:

1) загальне землеробство (вивчення оптимізації структури земельних угідь та принципи їхнього раціонального використання, основ відтворення і регулювання родючості ґрунтів, структури посівних площ

та системи сівозмін, системи обробітку ґрунту та захисту від бур'янів, системи удобрення сільськогосподарських культур, системи захисту ґрунтів від ерозії, раціонального використання осушуваних ґрунтів, регулювання водного режиму осушуваних ґрунтів, землеробства на радіоактивно забруднених землях, економічної ефективності застосування мінеральних добрив і хімічної меліорації земель);

2) рослинництво (вивчення біології сільськогосподарських культур і технології їхнього вирощування, кормовиробництва, баштанництва, системи введення насінництва, інтегрованого захисту рослин від шкідників і хвороб, ефективність виробництва продукції рослинництва, охорони навколишнього середовища в умовах інтенсивного землеробства, правових аспектів екології та землекористування);

3) гербологія (вивчення біології, морфології, екології бур'янів та заходів їхнього контролювання в агрофітоценозах);

4) тваринництво (вивчення стану та перспектив розвитку скотарства (м'ясного та молочного), свинарства, вівчарства, птахівництва, бджільництва, рибництва, їхнього ветеринарного забезпечення, а також економічної ефективності виробництва продукції тваринництва);

5) перероблення сільськогосподарської сировини, що включає в себе м'ясопереробну галузь, молокопереробну, галузь виробництва борошна та крупів, цукровиробництво, хлібопекарську галузь, олієжирову, комбікормову галузі.

До сучасних галузей агропромислового комплексу (далі АПК) України відносять: ветеринарну медицину, харчову та переробну промисловість, рибне господарство, насінництво та розсадництво України, садівництво, виноградарство і виноробство, розвиток сільських територій, держсільгоспінспекцію; Укрголовдержжарантин; харчову та переробну промисловість (<http://www.minagro.gov.ua/page/?5>).

Уважаємо, що агрономічну спеціальну лексику характеризують когнітивно-тематичні ланки, що локалізують сільськогосподарську термінологію. На нашу думку, агрономічну термінологію можна розподілити за такими сегментами, які актуалізують важливіші смислові кореляції агрономічного лексикографічного дискурсу: 1) ґрунт, його складники і властивості, напр.: *ґрунт, гумус, повітропроникність, пластичність*; 2) система землеробства: а) примітивні системи, напр.: *заліжна, вирубна, вирубно-вогнева системи*; б) екстенсивні системи, напр.: *парова, травопільна системи землеробства*; в) інтенсивні системи, напр.: *плодозмінна система, паро-просапна, зерно-просапна*; 3) сівозміни та їхні агротехнічні основи: а) типи сівозмін, напр.: *польові, кормові, спеціальні типи сівозмін*; б) види сівозмін, напр.: *зерно-парові, зерно-паро-просапні, просапні, ґрунтозахисні*; 4) бур'яни і заходи боротьби з ними: а) бур'яни, напр.: *мишій сизий, кукуль, куряче просо*; б) біологічні особливості бур'янів, напр.: *проростання насіння*,

зберігання свіжості; в) біологічні групи бур'янів, напр.: бур'яни-паразити, малолітні бур'яни, багаторічні бур'яни; г) заходи боротьби з бур'янами, напр.: запобіжні, знищення; 5) система обробітку ґрунту: а) основні прийоми обробітку ґрунтів, напр.: розпушування, оранка; б) способи поверхневого обробітку ґрунтів, напр.: лущення, культивуація; в) система обробітку ґрунту під ярі культури, напр.: зяблевий чи основний, передпосівний; г) система обробітку ґрунту під озимі зернові культури, напр.: чисті пари, зайняті пари, сидеральні пари; г) післяпосівний обробіток ґрунту, напр.: коткування, боронування; д) обробіток ґрунту заново освоєваних земель, напр.: оранка, осушення; б) зрошення та осушення земель, захисні лісонасадження: а) меліорація як засіб підвищення продуктивності земель, напр.: агротехнічна меліорація, гідротехнічна, хімічна; б) зрошення, напр.: самопливне, дощування; в) осушення, напр.: щілинний дренаж, кротовий дренаж; г) захисні лісонасадження, напр.: полезахисні лісосмуги, водорегулювальні лісові смуги; 7) добрива та їхнє застосування: а) мінеральні добрива, напр.: азотні добрива, фосфорні, калійні; б) мікродобрива, напр.: борні добрива, марганцеві, молібденові; в) вапнування і гіпсування ґрунтів, напр.: вапняк, крейда, фосфогіпс; г) органічні добрива, напр.: гній, торф; д) бактеріальні добрива, напр.: нітрагін, фосфоробактерин, азотобактерин; 8) зернові культури: а) загальна характеристика зернових злаків, напр.: зародок, ендосперм, зернівка; б) особливості росту і розвитку хлібних злаків, напр.: кущення, колосіння, цвітіння; в) особливості росту і розвитку озимих хлібів, напр.: озима пшениця, озиме жито, озимий ячмінь; зимостійкість, випрівання, вимокання; г) пшениця, напр.: голозерні, плівчасті; 9) ранні ярові зернові культури: пшениця яра; ячмінь; овес; кукурудза; сорго; просо; гречка; 10) зернобобові культури: горох; люпин; соя; кормові боби; сочевиця; чина; нут; 11) коренеплоди: цукрові буряки; кормові буряки; морква; кормова бруква; кузівку; турнепс (кормова ріпа); 12) бульбоплоди: картопля; земляна груша (топінамбур); 13) баштанні культури: гарбузи; кабачки; кормові кавуни; 14) силосні культури: соняшник; кормова капуста; 15) багаторічні трави: конюшина; люцерна; еспарцет; буркун; 16) однорічні трави: вика ярова; вика озима; суданська трава; пайза; могогар; африканське просо; райграс однорічний; 17) особи за родом професійної діяльності в аграрній сфері: агроном, селекціонер; 18) особливості планування та проведення агрономічних досліджень: крупноділянкові, демонстраційні досліді, досліді у фітотронах.

Концептуальну базу агрономічного дискурсу складають такі концепти, як „Рослини”, „Ґрунт”.

На сьогодні було відібрано та семантизовано близько 1200 одиниць агрономічної спеціальної лексики, проте аналіз агрономічної термінології не виявив багатозначності, усі ці лексеми характеризують певну ланку агродискурсу.

Подальше дослідження плануємо провести в напрямку класифікації відібраного лексичного матеріалу та укладання тлумачного словника агрономічної спеціальної лексики.

Література

АТ – Аграрний тиждень. Україна. Всеукраїнська ділова газета / [шеф-ред. Н. М. Черешинська. – К., 2008 – 2012; **Бусел 2005** – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.; **Зубець 2004** – Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / редкол. : М. В. Зубець (голова) та ін. – К. : Логос, 2004. – 776 с.; **Клименко 1981** – Клименко П. Д. Основи землеробства і тваринництва : навч. посіб. для с.-г. технікумів / П. Д. Клименко, О. І. Кононенко, А. А. Кротов. – К. : Вища шк., 1981 – 400 с.; **Корляков 1980** – Агрономія с основами ботаники / под ред. Н. А. Корлякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Колос, 1980. – 423 с.; **Кравченко 2002** – Кравченко М. С. Землеробство : підручник / М. С. Кравченко, Ю. А. Злобін, О. М. Царенко ; за ред. М. С. Кравченка. – К. : Либідь, 2002. – 496 с.; **Пальчевський 1973** – Пальчевський В. І. Основи агрономії / В. І. Пальчевський, П. Д. Клименко, Г. І. Навроцький, В. Ф. Солоднікова. – К. : Вища шк., 1973. – 280 с.; **Примак 2009** – Введення до спеціальності: навч. посіб. / за ред. І. Д. Примака, О. І. Примака. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 392 с.

Рудакова Т. М. Тематична та понятійна організація української спеціальної агрономічної лексики

У статті досліджен агрономічну спеціальну лексику, що увійшла до складу лексикографічних та мас-медійних українських джерел кінця ХХ – початку ХХІ ст. Увагу сфокусовано на аналізі когнітивно-тематичних ланок, що локалізують сільськогосподарську термінологію, розподілі останньої за сегментами, які актуалізують смислові кореляції агрономічного лексикографічного дискурсу. Визначено поняття „агрономія”, досліджено комплексну структуру агрономії як науки. До сучасних галузей агропромислового комплексу України віднесено: ветеринарну медицину, харчову та переробну промисловість, рибне господарство, насінництво та розсадництво України, садівництво, виноградарство і виноробство, розвиток сільських територій, держсільгоспінспекцію; Укрголовдержжарантин; харчову та переробну промисловість.

Ключові слова: агрономія, агрономічна спеціальна лексика, агропромисловий комплекс, когнітивно-тематичні ланки, мас-медіа.

Рудакова Т. Н. Тематическая и понятийная организация украинской специальной агрономической лексики

В статье речь идет об агрономической специальной лексике, которая вошла в состав лексикографических и масс-медийных украинских источников конца XX – начала XXI вв. Внимание сфокусировано на анализе когнитивно-тематических звеньев, которые локализируют сельскохозяйственную терминологию, на распределении последней по сегментам, актуализирующим смысловые корреляции агрономического лексикографического дискурса. Определено понятие „агрономия”, исследована комплексная структура агрономии как науки. Определены современные отрасли агропромышленного комплекса Украины.

Ключевые слова: агрономия, агрономическая специальная лексика, агропромышленный комплекс, когнитивно-тематические звенья, масс-медиа.

Rudakova T. M. Thematic and conceptual organization of agronomic special Ukrainian vocabulary

The article deals with agronomic special vocabulary which came into lexical composition of modern Ukrainian mass media and it focuses on the analysis of cognitive-content links that localize agricultural terms, their distribution. These links foreground semantic correlations of agronomic lexicographic discourse.

1200 lexical items have been selected and analyzed.

The agronomy concept has been defined. Mechanization, zoological engineering, organization and economics of agricultural production, processing and storage of agricultural products were separated as detached sciences. The complex structure of agronomy as a science has been studied. It consists of geponics, crop growing, herbology, cattle breeding, agriproduct processing (meat-processing industry, milk-processing industry, flour industry, sugaring, breadbaking, fat-and-oil industry, compound feed industry).

The modern branches of Ukrainian agro-industrial complex comprise veterinary medicine, food and processing industry, fisheries, seed breeding, gardening, wine trade, rural development, food and processing industry etc.

Key words: agronomy, agronomic special vocabulary, agriculture, cognitive-content links, mass media.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. ф. н., доц. Должикова Т. І.